HOUTHOFF

Natuur

Beschermde soorten onder de Omgevingswet

Met Houthoff wegwijs in alle aspecten van de Omgevingswet

Belangrijkste verschillen

- De inhoudelijke soortenbeschermingsregels wijzigen nauwelijks onder de Omgevingswet (Ow). De Europeesrechtelijke grondslag (Vogelrichtlijn (Vrl), Habitatrichtlijn (Hrl)) en de nationale beschermingsregimes zijn beleidsneutraal voortgezet.
- In plaats van een ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming (Wnb) is met de Ow een omgevingsvergunning voor een 'flora- en fauna-activiteit' vereist indien schadelijke handelingen worden verricht ten aanzien van beschermde soorten.
- De Ow introduceert een specifieke zorgplicht voor flora- en fauna-activiteiten (art. 11.27 Besluit activiteiten leefomgeving (Bal)), die geldt voor alle van nature in het wild levende soorten, niet alleen beschermde soorten.
- De lijst van beschermde soorten is in de Ow in wezen niet gewijzigd ten opzichte van de Wnb.
- Vergunningaanvragen voor een flora- en fauna-activiteit kunnen los worden ingediend van andere omgevingsvergunningen: de onlosmakelijke samenhang is losgelaten.

Oktober 2026

Oud recht

De Wnb kende drie beschermingsregimes voor soorten: (1) vogels, (2) strikt beschermde soorten, en (3) andere (nationaal beschermde) soorten. Per regime golden specifieke verboden op schadelijke handelingen (doden, vangen, verstoren, vernielen van nesten of rustplaatsen). Bij de overtreding van een verbod was een ontheffing of vrijstelling vereist, die alleen kon worden verleend als (a) geen andere bevredigende oplossing bestond, (b) de activiteit nodig was vanwege een wettelijk belang, en (c) de handeling niet leidde tot verslechtering van de staat van instandhouding (Vrl) of geen afbreuk deed aan een gunstige staat van instandhouding (Hrl/nationale soorten).

Daarnaast gold onder de Wnb een algemene zorgplicht (art. 1.11).

Nieuw recht

De bescherming van soorten speelt een steeds belangrijkere rol bij vastgoedontwikkeling, industriële activiteiten en infrastructuurprojecten. Onder de Ow verandert de opzet en structuur, maar blijft de inhoudelijke bescherming gelijk. De relevante regelgeving is te vinden in de Ow, het Bal, het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl), het Omgevingsbesluit (Ob) en de Omgevingsregeling (Or).

Specifieke zorgplicht flora en fauna

De Ow introduceert een specifieke zorgplicht voor flora- en fauna-activiteiten (art. 11.27 Bal). Een 'flora- en fauna-activiteit' is iedere activiteit met mogelijke gevolgen voor van nature in het wild levende dieren of planten, ongeacht of de betreffende soort wettelijk beschermd is. De zorgplicht geldt daarmee voor alle van nature in het wild levende soorten en omvat de volgende verplichtingen:

1. Nagaan of er aanwijzingen zijn van de aanwezigheid van kwetsbare of bedreigde soorten (waaronder vogels, strikt beschermde soorten, nationaal beschermde soorten en Rode Lijst-soorten);
2. Vaststellen of nadelige gevolgen vanwege activiteiten op die soorten op voorhand kunnen worden uitgesloten;
3. Als uitsluiting niet mogelijk is: passende preventieve maatregelen treffen;
4. Als preventieve maatregelen onvoldoende zijn: de activiteit staken of passende herstelmaatregelen treffen;
5. Tijdens en na de activiteit monitoren of de maatregelen het beoogde effect hebben.

De specifieke zorgplicht is zowel bestuursrechtelijk als strafrechtelijk handhaafbaar.

De drie soortenbeschermingsregimes

Net als onder de Wnb kent de Ow drie beschermingsregimes, nu opgenomen in het Bal:

1. ***Vogels (§ 11.2.2 Bal, art. 11.37)***
   Bescherming van alle van nature in Nederland voorkomende vogels conform art. 1 Vrl. Schadelijke handelingen omvatten: opzettelijk doden/vangen, vernielen/beschadigen van nesten en rustplaatsen, rapen van eieren en opzettelijk verstoren (tenzij de verstoring niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding).
2. ***Strikt beschermde soorten (§ 11.2.3 Bal, art. 11.46)***
   Bescherming van dieren en planten van bijlage IV Hrl, bijlage I en II Verdrag van Bern en bijlage I Verdrag van Bonn. Schadelijke handelingen omvatten: opzettelijk doden/vangen, opzettelijk verstoren, opzettelijk vernielen/rapen van eieren, beschadigen/vernielen van voortplantings- of rustplaatsen (hiervoor geldt géén opzetvereiste), en opzettelijk vernielen van planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied.
3. ***Nationaal beschermde soorten (§ 11.2.4 Bal, art. 11.54)***
   Bescherming van zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen, kevers en vaatplanten van bijlage IX Bal. Schadelijke handelingen omvatten: opzettelijk doden/vangen, opzettelijk beschadigen/vernielen van vaste voortplantingsplaatsen, rustplaatsen of eieren, en opzettelijk vernielen van planten.

De lijst beschermde soorten is in wezen niet gewijzigd ten opzichte van het oude recht. De meest substantiële wijziging sinds de inwerkingtreding van de Ow betreft de wolf, die van bijlage IV naar bijlage V van de Habitatrichtlijn is verplaatst. Het Bal en het Bkl zijn daarop inmiddels aangepast.

Vergunningplicht en beoordelingsregels

Het is verboden om zonder omgevingsvergunning een flora- en fauna-activiteit te verrichten voor zover het gaat om bij AMvB aangewezen schadelijke handelingen (art. 5.1, lid 2, aanhef en onder g, Ow). Indien geen vergunningvrij geval van toepassing is, is een omgevingsvergunning voor een flora- en fauna-activiteit vereist. De beoordelingsregels per regime (art. 8.74j t/m 8.74l Bkl) vereisen telkens: (a) geen andere bevredigende oplossing, (b) een geldig wettelijk belang, en (c) voor vogels: geen verslechtering van de staat van instandhouding van de soort, en voor strikt beschermde soorten en nationaal beschermde soorten: geen afbreuk aan het streven de populaties van de betrokken soort in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

De wettelijke belangen verschillen per regime: voor vogels zijn de belangen beperkter (o.a. volksgezondheid, openbare veiligheid, voorkoming van schade aan gewassen), terwijl voor nationaal beschermde soorten aanvullende belangen gelden (o.a. ruimtelijke inrichting, bestendig beheer, algemeen belang).

Vergunningvrije gevallen en gedragscodes

Het Bal kent meerdere vergunningvrije gevallen per beschermingsregime, waaronder:

- Activiteiten aangewezen in een programma (bijv. Natura 2000-beheerplan)
- Activiteiten aangewezen in een omgevingsverordening (provinciale vrijstellingen)
- Activiteiten aangewezen in een ministeriële regeling
- Activiteiten uitgevoerd conform een per ministeriële regeling aangewezen gedragscode

Een gedragscode biedt een vrijstelling van de vergunningplicht mits de code bij ministeriële regeling is aangewezen (in de Or) en er aantoonbaar conform de code wordt gewerkt. Een gedragscode is beschikbaar voor werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud, bestendig gebruik, of ruimtelijke ontwikkeling en inrichting (art. 11.45, 11.53 en 11.59 Bal).

Procedure en bevoegd gezag

De beslistermijn is 8 weken bij een enkelvoudige aanvraag en 12 weken bij een meervoudige aanvraag. Bevoegd gezag is in de meeste gevallen gedeputeerde staten (GS) van de provincie (art. 4.6 Ob), tenzij sprake is van activiteiten van nationaal belang (dan de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), art. 4.12 Ob). Bij meervoudige aanvragen kan de gemeente bevoegd gezag zijn, met advies en instemming van GS of LVVN.

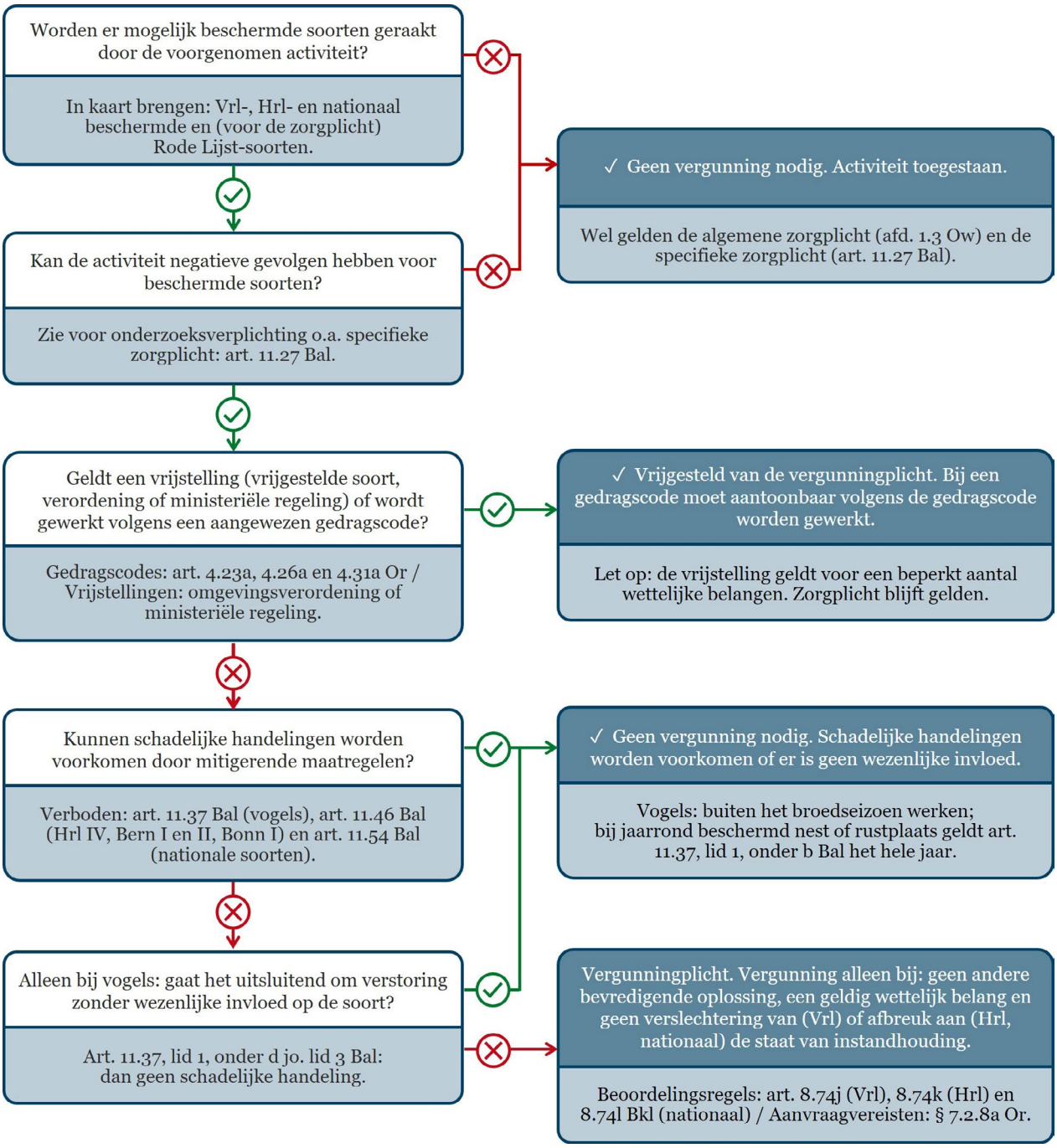

Overgangsrecht

- Onherroepelijke ontheffingen voor beschermde soorten onder de Wnb gelden als omgevingsvergunningen voor een flora- en fauna-activiteit onder de Ow. Eventuele vergunningvoorschriften blijven in beginsel gelden.
- Het oude recht (Wnb) blijft van toepassing op aanvragen voor een ontheffing die zijn ingediend vóór de inwerkingtreding van de Ow (mits een ontvangstbevestiging is ontvangen).
- Het oude recht geldt ook voor nog niet onherroepelijke besluiten en voor overtredingen/sancties vóór inwerkingtreding, totdat respectievelijk het besluit daaromtrent onherroepelijk is geworden .
- Verklaringen van geen bedenkingen (VVGB's) onder de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) worden gezien als instemmingen onder de Ow.

Aandachtspunten voor de praktijk

- Stel bij aanvang van elk project vast of beschermde of bedreigde soorten aanwezig (kunnen) zijn in het plangebied. Voer zo vroeg mogelijk een quickscan of nader onderzoek uit.
- De specifieke zorgplicht vergt een aantoonbare toetsing. Leg de toetsing schriftelijk vast, ook als geen vergunningplicht geldt. De zorgplicht is bestuursrechtelijk en strafrechtelijk handhaafbaar.
- Uit oudere jurisprudentie volgt dat de algemene zorgplicht ook een (vangnet) rol kan spelen bij bescherming van bepaalde diersoorten.
- Controleer of voor uw activiteit en de aangetroffen soorten een aangewezen gedragscode beschikbaar is, zodat mogelijk een vrijstelling van de vergunningplicht geldt.
- Onderzoeken die bij een vergunningaanvraag worden ingediend, mogen niet ouder zijn dan drie jaar (art. 7.197j, lid 2 Or).

Contact

Als u vragen heeft over de nieuwe Omgevingswet kunt u mailen naar omgevingswet@houthoff.com of contact opnemen met:

KLAAS VALKERING - PEEREBOOM
ADVOCAAT | ASSOCIATE
T +31 20 605 69 70
k.valkering@houthoff.com

LUURT WILDEBOER
ADVOCAAT | COUNSEL
T +31 20 605 69 95
l.wildeboer@houthoff.com

MARLOES BRANS
ADVOCAAT | PARTNER
T +31 20 605 69 18
m.brans@houthoff.com

MONICA SONDEREGGER
ADVOCAAT | COUNSEL
M +31 6 8313 3209
m.sonderegger@houthoff.com

RONNIE BLOEMBERG
ADVOCAAT | SENIOR ASSOCIATE
T +31 20 605 65 95
r.bloemberg@houthoff.com

PEPIJN SMITS
ADVOCAAT | ASSOCIATE
T +31 10 217 20 31
p.smits@houthoff.com

CHARLOTTE DE JONG
ADVOCAAT | ASSOCIATE
T +31 20 605 60 31
c.de.jong@houthoff.com

Deze factsheet is een uitgave van Houthoff en bedoeld als service. De informatie in deze uitgave is van algemene aard en mag niet worden opgevat als juridisch advies. Desgewenst kunnen wij over de behandelde onderwerpen aanvullende informatie of juridisch advies geven. Houthoff heeft het auteursrecht op deze uitgave. Alleen met voorafgaande toestemming, en met bronvermelding en vermelding van het auteursrecht van Houthoff, kunnen bepaalde overwegingen uit deze uitgave opnieuw worden gepubliceerd.